

УДК 378.14 : 371.13

Попадич О.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород

Popadych Olena,

candidate of pedagogical sciences, associate professor at the Department of
General Pedagogy and Pedagogy Higher Education, Public higher education
institution «Uzhhorod National University»

**МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Анотація. Розглянуто важливість питання професійної підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи – до педагогічної творчості та формування креативності майбутнього вчителя як професійно-особистісної якості. Проаналізовано особливості, запропоновано класифікацію та структуру моделювання у навчанні як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи. Встановлено, що моделювання педагогічних ситуацій формує креативність майбутнього вчителя та розвиває такі важливі якості професійно зрілої креативної особистості педагога, як високий творчий потенціал, творча спрямованість, індивідуальність та творча активність.

Ключові слова: педагогічна творчість; креативність; майбутній учитель початкової школи; моделювання.

Annotation. The paper considers the importance of professional preparation of students who are future primary school teachers to pedagogical creativity and formation of the future teacher's creativity as a professional and personal quality. It analyzes some peculiarities and proposes a classification and

modeling structure in teaching as a means of creativity formation for future primary school teachers. It has been established that modeling of pedagogical situations forms creativity of the future teacher and develops such important qualities of a professionally mature creative personality as a high creative potential, creative orientation, individuality and creative activity.

Key words: pedagogical creativity; creativity; future primary school teacher; modeling.

Постановка проблеми. Сьогодні суспільство відчуває потребу в педагогах, здатних забезпечувати високі навчально-виховні результати. У зв'язку з цим проблема формування креативності у майбутніх учителів початкової школи набуває особливої значущості, адже невміння педагога здійснювати творчу діяльність перетворює його у «виконавця». Освіта покликана забезпечити реалізацію виховної, дидактичної та розвивальної функцій педагогічного процесу на засадах творчої компетентності. Про це зазначається в нормативних освітніх документах: Національній доктрині формування освіти України у XXI ст. (2002), законах України «Про освіту» (2006), «Про вищу освіту» (2014), Концепції національного виховання студентської молоді (2009), Концептуальних засадах формування педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національній стратегії формування освіти України на період до 2021 року (2012), Галузевій концепції формування неперервної педагогічної освіти (2013) та ін. Крім того, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) одним із стратегічних завдань окреслено створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі [2].

Оскільки відсутність готовності педагога до творчості у професійній діяльності (у нашому випадку – учителів початкової школи) призводить до зниження його авторитету та в кінцевому результаті, до неефективного

засвоєння навчального матеріалу учнями, то саме моделювання у процесі навчання як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи стало предметом нашого дослідження.

Дослідження, присвячені вивченню креативності, можна умовно розділити на дві області: дослідження креативності як універсальної пізнавальної творчої здатності (Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Е. Торренс, А. Пономарьов, С. Медник і ін.) та дослідження креативності з позиції своєрідності особистісних характеристик творчої особистості, а також мотиваційних та соціокультурних корелятивів креативності (Ф. Баррон, А. Маслоу, Д. Богоявленська та ін.). Феномен моделювання досліджено в роботах М. Алексєєва, М. Амосова, К. Батароєва, О. Березюка, Б. Глинського, Ю. Жданова, Б. Кедрова, Ю. Плотинського, А. Фурмана В. Штоффа, Є. Юдіна та ін.

Проведені дослідження сприяли систематизації та узагальненню наукової інформації про стан проблеми, що вивчається. Разом з тим, до теперішнього часу не досліджено питання моделювання у процесі навчання як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи. Це і обумовило вибір проблеми дослідження.

Основна мета статті – виявити особливості моделювання у процесі навчання як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Рівень професійності учителя початкової школи визначається, у тому числі, його творчою компетентністю, професійним мисленням та готовністю до педагогічної творчості. Саме тому в сучасній системі вищої освіти важливим є питання професійної підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи – до педагогічної творчості.

Новітній психолого-педагогічний словник поняття «педагогічна творчість» трактує як педагогічну діяльність, яка відрізняється своєю новизною і оригінальністю і передбачає створення (формування, виховання) творчої особистості, що відрізняється неповторністю, унікальністю [4, с. 770].

Особливість педагогічної творчості учителя, на думку В. Сухомлинського, полягає в тому, що «об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється, завжди нова, сьогодні не така, як учора» [9, с. 421]. Науковець Р. Скульський педагогічну творчість учителя розглядає як «такий варіант організації його професійної діяльності, який на реально доступному рівні забезпечує максимально можливі у кожному конкретному випадку результати розв'язання навчально-виховних завдань» [8, с. 67]. Педагогічну творчість як активну діяльність учителя, спрямовану на вдосконалення навчально-виховного процесу в школі, підвищення якості освіти, визначає І. Раченко [6, с. 83]. С. Сисоєва педагогічну творчість пов'язує із розв'язанням суперечностей, проблемних ситуацій, що слугують засобом до професійного зростання вчителя [7, с. 167]. Отже, творчість як невід'ємна характеристика професійної діяльності вчителя – це активний процес його самовдосконалення, рушійною силою якого виступають внутрішні та зовнішні суперечності.

Ми вважаємо, що педагогічна творчість у професійній діяльності учителя початкових класів – це вищий рівень цілеспрямованої діяльності в освітній сфері його життя, що пов'язаний з пошуком оптимального варіанта вирішення проблеми, прийняттям нестандартних освітніх рішень, розробленням і впровадженням навчально-методичних інновацій, виробленням індивідуального стилю педагогічної діяльності з урахуванням соціальних запитів. Однак, на нашу думку, найважливішою

особистісною якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації учителя початкових класів, є креативність .

У психолого-педагогічній літературі креативність – це творчі можливості здатності людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності [4, с.359].

Серед ознак педагогічної креативності С. Сисоева виділяє наступні: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворювальний стиль мислення; формування інтелектуально-логічних здібностей; проблемне бачення; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особистісні якості; комунікативні здібності; здатність до самоврядування; високий рівень загальної культури [7, с. 169].

Існують суперечливі думки в розмежуванні понять «творчість» і «креативність». З одного боку, креативність розглядається як аспект творчості і творчого потенціалу особи, як потенціал людини, його внутрішній ресурс. З іншого боку, креативність вивчається як явище, окреме від творчості, як утворення суб'єктно-особистісної новизни і значущості, а творчість розглядається як феномен, що відбиває процеси взаємодії новизни, який породжується суб'єктом діяльності, з існуючим соціокультурним контекстом. Дослідивши визначення, дані науковцями, ми дійшли висновку, що творчість носить процесуальний характер, а креативність – якісний.

Погоджуємося з твердженням Л. Ілійчук, яка вважає, що надзвичайно важливу роль у формування креативності студентів відіграє аудиторна робота; застосування нетрадиційних форм і методів навчання; індивідуально-диференційований підхід до професійного навчання; науково-дослідна робота та педагогічна практика студентів [3].

Однак, крім вказаних засобів формування креативності у майбутніх учителів початкової школи, на нашу думку, є ще один, провідний, – моделювання у процесі навчання.

Розглянемо моделювання як одну з основних категорій нашого дослідження. У сучасній науці термін «моделювання» вживається в таких значеннях: а) як метод наукового дослідження; б) як метод навчання; в) як засіб навчання.

Моделлю у сучасній філософії називають будь-яку систему, реальну або уявну, яка знаходиться в певних відношеннях до іншої системи (оригіналу, об'єкту, прототипу чи натури) [1, с. 87].

Необхідно звернути увагу на те, що моделювання в педагогіці полягає у створенні уявних ситуацій, які виступають для дослідника в значенні проблеми, що вимагає певного педагогічно-професійного реагування і розв'язування. Об'єктивно кожен педагог постійно розв'язує педагогічні ситуації, аналізує їх і на цій основі ставить нові завдання, визначає шляхи досягнення цілей навчання та виховання [5, с. 179].

Ми пропонуємо таке визначення «моделювання у процесі навчання як засіб формування креативності у майбутніх учителів початкової школи»: це утворення таких ситуацій-моделей у діяльності педагога, де реальні об'єкти замінюють символи; відношення між учасниками діяльності складаються не природно, а створені спеціально, штучно під керівництвом педагога.

На нашу думку, основна мета моделювання у навчанні як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи – це розвиток таких важливих якостей професійно зрілої креативної особистості педагога, як високий творчий потенціал, творча спрямованість, індивідуальність та творча активність.

Моделювання у процесі навчання як засіб формування креативності у майбутніх учителів початкової школи – це складна діяльність, що складається з: аналізу досліджуваного матеріалу; перетворення його (тексту або реальності) в знаково-символічну мову, тобто в модель; роботу з моделлю і співвіднесення результатів, отриманих з її допомогою з

реальністю. Засобами моделювання в даному випадку можуть бути інструменти, що допомагають в процесі цього вивчення представляти і отримувати знання про об'єкт. Перетворення досліджуваного матеріалу – це завжди знаходження співвідношення частини і цілого, встановлення закономірностей і зв'язків, критеріїв для класифікації і вибудовування елементів в єдину систему. І це все є моделювання. Володіючи компетенціями, пов'язаними з різними способами перетворення навчального матеріалу, вчитель початкової школи буде організатором роботи учня зі змістом навчального предмета, а не просто транслятором інформації, що вивчається.

Для використання моделювання у процесі навчання як засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи ми пропонуємо класифікацію засобів моделювання, в яких основну роль відіграють модель і експеримент. Використання моделей дозволяє правильно побудувати експеримент, а він, у свою чергу, уточнює модель і забезпечує за допомогою моделей отримання нових знань. Експерименти можуть бути уявними і матеріальними. Моделі діляться також на дві групи: реальні та ідеальні. Ідеальні моделі можуть бути уявними та інформаційними. Реальна модель – це зменшена або збільшена копія досліджуваного об'єкта. Часто саме вона використовується в матеріальному експерименті. Матеріальні моделі застосовуються педагогами в навчанні в якості наочних посібників, тренажерів. В ідеальному моделюванні реальність замінюється переробленою інформацією. Якщо інформація зафіксована на будь-якому з носіїв і доступна для вивчення, тоді це інформаційна модель. Якщо інформація представлена в свідомості людини, тоді це уявна модель. Використання уявних моделей як методу наукового пізнання дозволяє формувати науково-теоретичне мислення, необхідне в сучасній науці, що має модельний характер, а також творчу активність.

З метою формування креативності у майбутніх учителів початкової школи ми пропонуємо використовувати різноманітні варіанти моделей, які відображують структуру роздуму (теза, аргументація, висновок) та схеми з обов'язковою присутністю у них певної символіки, яка слугує орієнтиром для логічного роздуму, широкого розкриття мікротем.

У структурі моделювання як навчальної діяльності пропонуємо виділяти такі складові операції: попередній аналіз, побудова моделі, схеми, або сприйняття готової та робота з навчальним матеріалом за допомогою схем, моделей.

Таким чином, моделювання розглядається і як результат освіти, і, що особливо важливо, як засіб, що ефективно використовується в професійній педагогічній діяльності для розвитку творчої активності студентів. Крім того, моделювання – це особливий евристичний метод у дослідженнях, навчанні і, одночасно, може використовуватися в якості засобу формування креативності у майбутніх учителів початкової школи, що сприяє активізації пізнавального процесу, корекції знань про явища і процеси, розвиткові уяви, формуванню аналітичного мислення та визначає конкурентоспроможність майбутнього педагога, його готовність до освоєння інновацій.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Моделювання у процесі навчання формує креативність у майбутніх учителів початкової школи та розвиває такі важливі якості професійно зрілої креативної особистості педагога, як високий творчий потенціал, творча спрямованість, індивідуальність та творча активність.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні формування креативності у майбутніх учителів початкової школи в умовах позанавчальної діяльності та в процесі проходження педагогічної практики.

Список літератури:

1. Березюк О.С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: Монографія /О.С.Березюк. – Житомир: ЖДПУ, 2011. – 174 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61с.
3. Ілійчук Л. Формування креативності як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. – Наукові конференції. Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3208>
4. Новейший психолого-педагогический словарь / сост. Е.С. Рапацевич; под общ. ред. А.П. Астахова. – Минск: Современная школа, 2010. – 928 с.
5. Попадич О. О., Леспух М. І. Теоретичне обґрунтування моделювання педагогічних ситуацій як засобу формування комунікативної культури педагога / О. О. Попадич, М. І. Леспух – Педагогічні інновації у фаховій освіті : зб. наук. праць / ред. кол. : І. В. Козубовська, М. В. Опачко, О. О. Попадич [та ін.] – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2016. – Вип. 1(7). – С. 175-181.
6. Раченко И. П. НОТ учителя / И. П. Раченко. – М. : Просвещение, 1982. – 208 с.
7. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2.– С. 161–173.
8. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : монографія / Р. П. Скульський. – К. : Вища школа, 1992. – 135 с.
9. Сухомлинский В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 640 с.